

ВОЛОДИМИР ТАРАСЮК ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Особливо зростають темпи у першій половині XVIII ст. Тут теж пальма першості належить перевезенню солі. Скажімо, на Лівобережжя в цей час завезено її 650—750 тис. пудів, з яких 600—700 тисяч пудів припадає на долю чумаків, а в масштабі всієї України більше 1 млн.

Іншим товаром, якого найбільше доставлялося в різні куточки нашої країни, була риба. В основному її доставляли з Дону й Запоріжжя. За повідомленням запорозького отамана Федорова до Розумовського (1755 р.) із Запоріжжя на Лівобережжя доставлялося близько 120 тис. пудів. Ще більший вилов ішов з Дону та Правобережжя: всередині XVIII ст. тільки через прикордонні з Польщею форпости завозилися десятки тисяч пудів, що є немалим показником.

Сушу рибу звичайно виглядали в Керчі, Ростові, Маріуполі. Беручи її в руки, чумаки, бубало, завжди перевіряють: якщо риба, коли тримати її за голову, не гнеться, стоїть, як паля, тоді довго лежатиме, можна везти.

Просолену здебільшого везли з Одеси, Миколаєва, Дніпра. Правда, нерідко чумаки (особливо бідніші) купували й свіжу рибу. Але тут же самі солили й вирушали з нею в дорогу. Лише для власних потреб залишали трохи свіжої, пересипали кропивою, аби не псувалася.

Здебільшого на віз вміщувалося 40 пудів сухої риби і до 50 — просоленої в барильцях. Втім, це був товар, значно делікатніший від солі. Тому й не дивно, що та в свою чергу займала перше місце в перевозі. Бувало, навіть старі чумаки говорили: «Крим — батько, а Дін — вітчим, бо в солі хробаки не заведуться, а в рибі заведуться».

Ось такою була картина чумацького промислу в розглядуваний період. Звичайно, на рибі й солі справа не замикалася. Це лише був основний товар. А їх вимінювали ще на інші предмети, або привозили й продавали якийсь інший крам, про що трохи вище говорилося. Можна й інші приклади навести. Наприклад, коломийці, крім солі, возили й до Києва дьоготь, точильні бруси, звідти ж поверталися з свитами, кожухами, чобітьми, шерстю та ін.

В кінці XVIII — на початку XIX ст. промисел із власне торгового перетворюється на торгово-візницький, коли за певну винагороду (натуральну чи грошову) перевозилися чужі товари. Згодом такий вид доставлення вантажу набув системності й швидко почав зростати в розмірах. Цьому сприяв ряд причин. Скажімо, розширення мережі чумацьких шляхів, розвиток внутрішньої торгівлі й зовнішнього ринку, збільшення кількості ярмарків, відкриття нових місць збуту й придбання товарів і т. д.

Суспільно-політичне життя також сприяє видозміні традиційного промислу. Так, зникає небезпека після повалення турецько-татарського панування, олюднюються південні степи, менше стало ходити розбійницьких ватаг. Тож природно, що поступово отамана починає витісняти заможний чумаки. Саме він слідкує й відповідає за контракт, який укладається з валкою, вирішує її насущні проблеми в дорозі. Це позначається й на спорядженні візників, зокрема, вони перестають брати з собою зброю.

(Продовження. Поч. в № 95—97).